

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

СИНТЕЗУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ
У ВИХОВНІЙ РОБОТІ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУSYNTHESIS OF EUROPEAN AND NATIONAL VALUES IN THE EDUCATIONAL
WORK OF THE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

У статті автор виокремив виклики, які вирішуються в реаліях виховної роботи українських закладів освіти. Акцентовано увагу на неоднозначності розуміння суті і структури виховання. Визначено доцільність розроблення заходів і засобів виховання дітей і молоді у реальному і віртуальному просторі. В статті наголошено, що компетентнісний підхід певною мірою визначає зміст і процедури виховної роботи. Особистісний підхід передбачає роль попередження ситуацій споглядання світу лише очима власної культури. Наголошено увагу на тому, що національна ідентичність є ядром змісту національно-патріотичного виховання. Однак є потреба кореляції національних цінностей з європейськими демократичними цінностями. Автором визначено сприятливі умови реалізації виховних завдань під час провадженого воєнного стану: циклічність духовно-морального розвитку людини, що підпорядковується певному ритму, моральним правилам; узгодження виховних засобів виховного впливу з принципом причинності; опора на самоконтроль, формування сили волі, оптимістичне програмування. Зазначено, що зміст виховної роботи доцільно синтезувати з елементами ментальної культури і ураховувати виховні традиції закладу освіти, опиратися на шляхетність розумової діяльності і моральне почуття як канву навчальної і професійної репутації здобувача. Збереження і продовження традицій, історії стійкості спільноти, спільна праця може стати умовою успішного фізичного виховання. Розуміння здоров'я як блага, правила-ритуали і відновлення корисних практик козацького гарту – умови фізичного і валеологічного виховання дітей і молоді. Охарактеризовано також необхідні умови успішного виховного процесу: нормативна база в основі організації, громадянська позиція педагога-вихователя, традиції виховуючого простору, унікальність і апіорна цінність людини в освітньому процесі.

Ключові слова: університет, особистість, виховання, виховна робота, куратор, координатор, особистість, національна ідентичність.

In the article, the author singled out the challenges that are being solved in the realities of the educational work of Ukrainian educational institutions. Attention is focused on the ambiguity of the understanding of the essence and structure of education. The expediency of developing activities and means of raising children and youth in real and virtual space has been determined. The article emphasizes that the competence approach to a certain extent determines the content and procedures of educational work. A personal approach assumes the role of preventing situations of viewing the world only through the eyes of one's own culture. Emphasis is placed on the fact that national identity is the core of the content of national-patriotic education. However, there is a need to correlate national values with European democratic values. The author has identified favorable conditions for the implementation of educational tasks during the ongoing martial law: cyclical spiritual and moral development of a person, which is subject to a certain rhythm, moral rules; coordination of educational means of educational influence with the principle of causality; reliance on self-control, formation of willpower, optimistic programming. It is noted that it is advisable to synthesize the content of educational work with elements of mental culture and take into account the educational traditions of the educational institution, to rely on the nobility of mental activity and moral feeling as a canvas for the educational and professional reputation of the acquirer. Preservation and continuation of traditions, stories of community resilience, joint work can become a condition for successful physical education. Understanding health as a good, rules-rituals and restoration of useful practices of the «Cossack hart» are conditions for the physical and valeological education of children and youth. The necessary conditions for a successful educational process are also characterized: the regulatory framework at the base of the organization, the civic position of the teacher-educator, the traditions of the educational space, the uniqueness and a priori value of a person in the educational process.

Key words: university, personality, upbringing, educational work, curator, coordinator, personality, national identity.

УДК 378.18

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.17>

Борисенко Н.О.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри освітології
та інноваційної педагогіки, проректор
з навчально-виховної роботи
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабне вторгнення РФ на територію суверенної України продемонструвало всьому світу хисткість аксіологічних ціннісних орієнтирів і поставило усю світову спільноту перед складним вибором інструментів, заходів і засобів підтримки ідей демократії

для відновлення миру і збереження стабільного поступу євроінтеграції. Зазначимо тут, що ми стоїмо на твердій позиції: збереження і розвиток цінностей демократії, гуманізму апіорно кристалізується в професійній педагогічній освіті, адже саме ресурси педагогічної освіти розкривають вектори предикторів ціннісних орієнтирів особистості, світоглядно-практичну матрицю поведінки

суспільства у конкретний момент історичного буття держави, сталі національно-державні цінності на основі системного осмислення ментальної культури, історичного розвитку державності і об'єктивно детермінованих способів зближення національних і світових ціннісних моделей. Проваджений в Україні воєнний стан обумовив виклики, які вирішуються в реаліях виховної роботи українських закладів освіти. Звернімо увагу на Наказ МОН України № 1149 від 16.08.2024, в якому сконцентровано увагу на можливостях «подолання викликів, пов'язаних із військовою агресією РФ, виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, положень Цілей сталого розвитку», а саме: контекстно проблеми, заявлені у назві статті, виклики цифрової трансформації усіх суспільно-правових відносин, процесів, у тому числі виховання, навчання, розвитку і освіти (різних рівнів і галузей знань), виклики формування життєстійкості і суб'єктності українців, у тому числі – закордонних українців, національно-патріотичне виховання і громадянська освіта на засадах рівності, недискримінації, інклюзивності і безпеки [7]. Безсумнівно, заявлена у назві статті проблема корелюється із завданнями Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року [10], Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді [4], приписами чинного національного законодавства у сфері вищої освіти [2; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Підтримуємо позицію науковця В. Крисаченка, який слушно зауважив про те, що «історична реконструкція та компаративістика уможливають виявлення та зіставлення ціннісних моделей різних культур з тим, щоб доказово засвідчити європейськість всієї системи національних цінностей України» [5]. Важливим методологічним корелянтом має стати конструктивна компаративістська практика осмислення і ретроспекції індивідуальних, громадських і державних ціннісних систем для гармонізації цілей громадянської освіти в Україні і країн прогресивної демократичної світової спільноти задля реалізації «політики для майбутнього покоління (Policies for the next generation, children and youth)» [7]. Ця наукова розвідка, започаткована авторкою і поточні результати представлено у публікаціях історико-педагогічного спрямування (у співавторстві з В. Ворожбіт-Горбатюк) [1]. Контекст викликів провадженого воєнного стану в організації виховної роботи представлено у публікації Т. Собченко, В. Ворожбіт-Горбатюк, Є. Бондаренко [8]. У ході дослідження використано в якості методологічного базису міркування і висновки соціологічного дослідження, проєкт «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» [6; 9]. Вивчення широкого

масиву джерел з обраної теми свідчить про живий інтерес до проблеми ціннісних орієнтирів та їх інтерпретації в практиці виховної роботи педагогічного університету. Водночас, динаміка самого терміну, трансформації суспільно-правових відносин на усіх рівнях, цифровізація і глобалізація, інші процеси обумовлюють актуальність системного вивчення проблеми через призму ідеології людяності, людиноцентричності і гармонізації європейських і національних аксіологем цінностей.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): на основі особистісного і компетентнісного підходів дослідити умови реалізації виховних завдань у процесі педагогічної підготовки під час провадженого воєнного стану.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Зазначимо тут, що у листі МОН України міністр освіти О. Лісовий наголошує на тому, що «в умовах перманентного виклику для всієї системи освіти та всіх учасників освітнього процесу питання безпеки при визначенні формату проведення навчальних занять у закладі освіти в новому 2024/2025 навчальному році є ключовим у діяльності керівників усіх рівнів» [12]. Тобто, усі важливі цілі, завдання концептуального змісту рекомендації можливі в практиці виключно за умови належної безпеки. Таким чином, усі організаційні, управлінські, змістовно-методичні ініціативи мають суворо узгоджуватися з апіорною цінністю життя і здоров'я людини – кожного учасника освітнього процесу. У розумінні сутності структури виховання як процесу і виховної роботи як напряму професійної підготовки в педагогічному університеті. Цінність безпеки освітнього простору і цінності гармонізації фізичного, психічного, духовного і ментального здоров'я людини спрямовують до пошуку нових абрисів тлумачення суті і структури виховання. Контекстно викликів провадженого воєнного стану і загроз інформаційної війни обумовлюють доцільність розроблення заходів і засобів виховання дітей і молоді у реальному і віртуальному просторі.

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди компетентнісний підхід в реалізації освітніх програм і в системі виховання визначає зміст і процедури виховної роботи. Особистісний підхід передбачає роль попередження ситуацій споглядання світу лише очима власної культури. Адже сучасний педагог-інноватор має демонструвати планетарне мислення, створювати на системному рівні полікультурний комунікативний простір [11]. Безумовно, важливим елементом виховної роботи в педагогічному університеті є системна цілеспрямована робота з утвердження української національної ідентичності, що є ядром змісту не лише національно-патріотичного виховання, а передусім

громадянської освіти нового покоління. Нагальною є потреба кореляції національних цінностей з європейськими демократичними цінностями. Адже на рівнях ментальної культури і громадянських стереотипних ціннісних уявлень еталонні взірці соціальної, громадянської активності успішних людей, потужна хвиля героїзації вчинків і поведінки українців в умовах протистояння державі-агресору, у свою чергу, маючи позитивні наслідки, водночас містить нові ризики для виховної роботи на етапі відновлення України.

Стисло розглянемо практику гармонізації європейських і національних цінностей в практиці виховної роботи на факультеті соціальних, поведінкових наук у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди [11].

Виховна робота на факультеті передбачає:

організаційне забезпечення (систематичний інструктаж кураторів академічних груп щодо виконання плану виховної роботи на факультеті, організація зборів академічних груп, кураторського складу; засідання Ради факультету, Спілки студентів і молоді факультету; профкому студентів, загальноуніверситетські збори, керівництво та сприяння роботі студентських громадських об'єднань, індивідуальна робота із здобувачами та їх родинами), проведення індивідуальних та групових бесід профілактичного та морально-етичного спрямування, клопотання на преміювання здобувачів і кураторів академічних груп за різні досягнення, організація культурно-освітніх заходів спільно з Музейним комплексом університету, інше);

методичне та інформаційне забезпечення, що у змісті передбачає формування активної життєвої і громадянської позиції, формування моральної поведінки фахівця (участь кураторів в методичних семінарах та роботі інституту кураторів університету, контроль за виконанням планів виховної роботи кураторів. Відвідування кураторських годин, анкетування, тестування, діагностування студентів з питань виявлення їхнього рівня вихованості й розвитку професійних здібностей. індивідуальні бесіди зі здобувачами, координування інфо-медійного простору);

національно-патріотичне та громадянське виховання відповідно до планів виховної роботи, з опорою на принцип календарності і гармонізації національних державних світ і міжнародних заходів з акцентуацією на доброзвичайність для утвердження громадянської поміркованості, усвідомлення цінності освіти і науки як життєвої опори;

професійне виховання, інтегроване з науковою роботою: науково-практичні конференції, засідання політичного клубу та діяльність наукового студентського товариства (наприклад, всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 300-річчю з дня народження Григорія Савича

Сковороди «Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи», проф. Васильєва М.П. та провідні викладачі кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки; відкрита лекція на тему «Війна як учитель: психоісторія і психопедагогіка», конкурс наукових робіт з психології здобувачів (спеціальність 053 Психологія) та майстер-клас «Бути готовим до життя після війни. Психотехнології з подолання негативних наслідків стресу», проф. Хомуленко Т.Б. та провідні викладачі психології).

Якщо систематизувати значний масив проведених на факультеті заходів, справедливо можна підсумувати, що викладачі, куратори академічних груп, здобувачі, інші зацікавлені в якості освіти фахівці послуговуються людиноцентричними цінностями, в яких синтезовано кращі надбання світової і української культури, національних і світових наукових шкіл, а саме: естетика щоденного буття через шляхетні вчинки і професійність в усіх заходах, подіях, добродійна діяльність як щоденний духовний подвиг, багатоканальне сучасне толерантне відкрите спілкування на засадах доброзичливості і рівності, пропагування ідеї сродної праці і кордоцентричного ставлення до себе та інших, практики демонструвати успіх, бачити в духовності життєдайну силу зростання. Значним є ресурс рефлексії, спільноти здобувачів, їхніх батьків в організації волонтерської роботи, виховної роботи в гуртожитках, хабах психологічної підтримки, де практично ведеться системна робота з формування суб'єктності громадянина України, ідентичності як органічна проєкція народної ментальності і культури найближчого оточення на засадах поваги і розуміння в дистанційних і асинхронних комунікуваннях учасників освітнього процесу.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, в організації і здійсненні виховної роботи на факультеті соціальних і поведінкових наук у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди виразною є циклічність духовно-морального розвитку в органічній єдності з турботою про психічне, фізичне здоров'я людини. Виховна робота має професійне спрямування, що відображено у підпорядкуванні певному ритму, моральним приписам, прийнятним в педагогічному університеті. Багато уваги приділено професійному зростанню майбутніх соціологів, психологів, економістів, політологів через узгодження засобів виховного впливу з принципом причинності, опору на самоконтроль, оптимістичне програмування. Зміст виховної роботи доцільно синтезується з елементами ментальної культури і виховними традиціями педагогічного університету, опирається на шляхетність розумової діяльності і моральне почуття як канву навчальної

і професійної репутації здобувача вищої освіти. Цікавим для ознайомлення можуть бути практики розуміння здоров'я як блага, правила-ритуали і відновлення корисних практик козацького гарту, що розвиваються в стінах університету. Необхідні умови успішного виховного процесу, уважаємо, це: нормативна база в основі організації, громадянська позиція педагога-вихователя, куратора, наставника, традиції виховуючого простору університету, факультету, унікальність і апріорна цінність людини в освітньому процесі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ворожбіт-Горбатюк В., Борисенко Н. Ціннісний підхід в реалізації положень Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (історико-педагогічний дискурс). «Педагогічні науки». 2022. № 99. С.: URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/74>
2. Закон України Про вищу освіту. Документ 1556-VII, поточна редакція від 01.01.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Закон України Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Документ 2834-IX, поточна редакція від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Наказ МОН №1038 від 29.07.2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>
5. Крисаченко В. Національні цінності України: сутність, розмаїття, консолідаційний потенціал. актуальне українознавство. №1(82), 2022. С. 28–50. DOI: 10.30840/2413-7065.1(82).2022.253205
6. Показники та соціальний контекст формування здоров'я підлітків : моногр. / О.М. Балакірева, Т.В. Бондар, Д.М. Павлова та ін. ; наук. ред. О.М. Балакірева. Київ : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка, 2014. 156 с.
7. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 07.03.2024 № 276. Наказ МОН України № 1149 від 16.08.2024. <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy-vid-07032024-276>
8. Собченко Т., Ворожбіт-Горбатюк В., Бондаренко Є. Основні вектори виховної роботи педагогічного закладу вищої освіти в умовах воєнного стану. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 1 (21). С. 97–106. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.97-105](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.97-105)
9. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді : за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проєкту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» : моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева ; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». Київ : Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с.
10. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках. Постанова КМ України від 15 грудня 2023 р. № 1322. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>
11. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Офіційний мережевий ресурс. (2023). URL: <http://hnpu.edu.ua/>
12. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році. Лист МОН України. 24 серпня 2023 р. <https://mon.gov.ua/npa/shodo-organizaciyi-vihovnogo-procesu-v-zakladah-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>